

Finst det ein eigen tynsetdialekt?

Siktemålet med å undersøke talemålsutviklinga på Tynset og Røros er å studere språkleg variasjon og endring, og å undersøke om skilnaden mellom nærskylde dialektar blir redusert, slik at ein kan snakke om språkleg regionalisering. Undersøkinga inngår i eit større nasjonalt forskningsprosjekt om "Talemålsendring i Noreg". Prosjektet er eit samarbeid mellom universiteta i Bergen, Oslo, Trondheim og Tromsø, og Høgskolen i Agder.

På Tynset har de en dialekt som er akkurat lik Oslo-dialekta. Alle på Tynset snakker Oslo-ing og det litt mer finere språket. De har ikke tatt vare på dialekta si. Røros-dialekta har også kommet etter Tynset-dialekta mer og mer. Snart faller dialekten helt bort. Etter som befolkningen blir større og større, vil fler og fler som blir oppvokst i disse kommunene kutte helt ut dialekta si. Så om noen få år vil vi ha mista dialektene. (Jente 17 år, Røros)

Denne nokså pessimistiske framtidsvisjonen blei uttrykt av ein av informantane mine frå Røros. Det denne rørosjenta seier, oppsummerer på mange måtar bakgrunnen for at Tynset og Røros vart valde som utgangspunkt for ein samanliknande studie av talemålsutviklinga. Begge desse områda har gjennomgått store samfunnsmessige og språklege endringar dei siste 50 åra, men språkutviklinga ser likevel ut til å vere ulik, noko som gjer ei samanlikning særskilt interessant. Trass i den geografiske nærleiken, ser det ut til at endringane i dei to talemåla skil seg særleg når det gjeld endringshastigheit, men òg truleg når det gjeld endringsretning.

Førebels ligg det ikkje føre endelege analysar og resultat frå granskinga. Difor vil eg i denne artikkelen snarare pre-

sentere sjølve forskingsprosjektet: materialet, sentrale utgangspunkt og hypotesar og høgst førebelse resultat. Eg vil i denne samanhengen, naturleg nok, konsentrere meg om språkforholda på Tynset, og etter kvart prøve å svare på det spørsmålet tittelen stiller. Før eg kjem så langt, vil eg imidlertid gå ein faghistorisk omveg, for slik betre å kunne svare på spørsmålet om det finst ein eigen tynsetdialekt.

Presentasjon av prosjektet

Siktemålet med prosjektet er å studere språkleg variasjon og endring med utgangspunkt i talemålet til *ungdom* frå Røros og Tynset, og vidare undersøke om eventuelle endringar kan knytast til fenomenet *språkleg regionalisering*. Språklege endringar må mest sannsynleg reknast som samanhengande prosessar, men desse prosessane har truleg auka kraftig dei siste tiåra, der ulike lokale talemål i varierende grad har vorte forandra i retning av meir regionale eller standardiserte talemål. Språkleg regionalisering består i at skilnaden mellom nærskylde dialektar vert redusert. Dette skjer truleg oftast på ein slik måte at lokale dialekttrekk med ei avgrensa utbreiing forsvinn, medan

trekk med ei vidare regional utbreiing og som gjerne har stønad i eit bymål, vert haldne ved like eller spreier seg. Regionaliseringsprosessen fører dermed til at større regionar kjem til å danne grensene for bestemte dialektar, og at langtids-effekten av regionaliseringsprosessen truleg vil vere framvekst av regionale talemål. Men dette *treng* likevel slett ikkje å bli resultatet av ein regionaliseringsprosess. I ein overgangsfase vil ein oftast finne stor språkleg variasjon mellom lokale og meir regionale språkformer. Men dersom forholda ligg til rette for det, er framvekst av regionale talemål ei svært sannsynleg utvikling, som vi kan finne mange parallellar til i nabolanda våre (jf. t.d. Kristiansen 1992, Nielsen & Pedersen 1991, Thelander 1983).

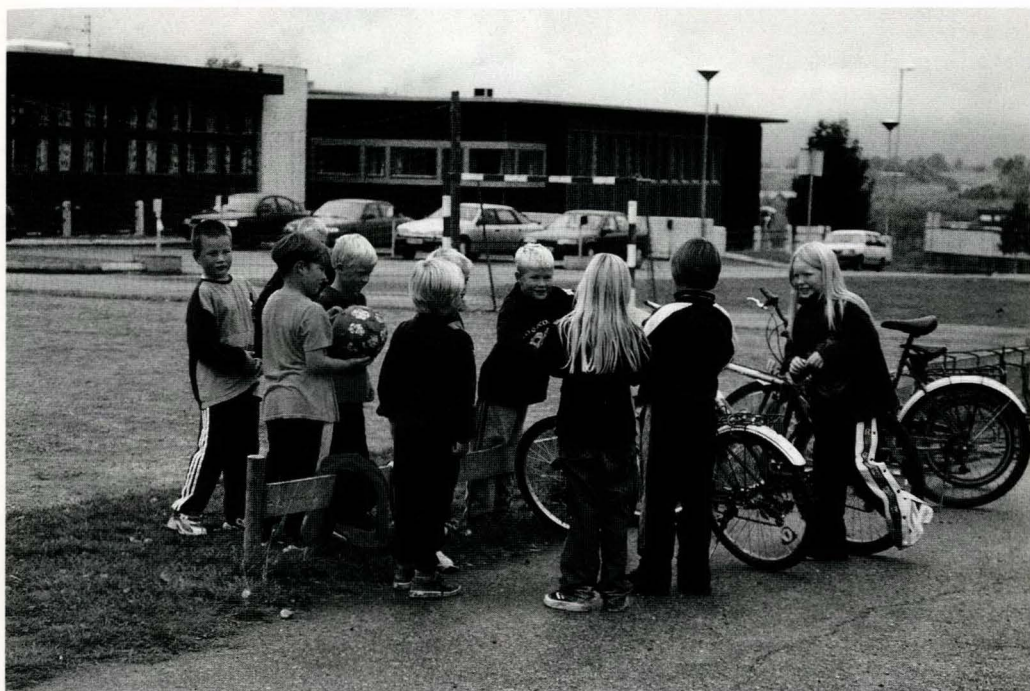
Eit grunnleggjande utgangspunkt for avhandlinga er at val av talemål er nært forbunde med den personlege og sosiale identiteten språkbrukarar ønskjer å signalisere overfor omverda (jf. Le Page & Tabouret-Keller 1985)¹. Studien konsentrerer seg difor om dei ulike strategiane ungdommane har og om deira sjølvforståing. Sidan utgangspunktet for prosjektet er språkleg variasjon og endring samstundes som det vert lagt vekt på den grunnleggjande identitetsskapande funksjonen til språket, inneber det at dokumenterte språkendingar fører med seg visse forskyvingar i ungdommane si *identitetsoppleving*, dvs. deira oppleving av sosial tilhøyrsløse og posisjon i det sosiale fellesskapet. Omgrepet *identitet* står dermed svært sentralt i den teoretisk drøftinga i avhandlinga.

Ein dialekt kan skildrast som eit sett av *språknormer* hos eit kollektiv. Det vil

seie at *endingar* i ein dialekt inneber endingar i dei kollektive normene. Talemålsendingar kan dermed forståast som uttrykk for generelle endingar i den ønskje identiteten og endingar av verdiar, motiv og ambisjonar hos mange av medlemmene i eit språksamfunn. Det at mange ønskjer eller gjer dei same individuelle identitetsendingane, er eit resultat av samfunnsmessige omleggingar, altså av ein endringsprosess på eit overordna plan. Konkret vil det seie at når det skjer endingar i eit samfunn, skjer det også noko med enkeltmenneska i dette samfunnet (jf. Sandøy 1999). Dette inneber at ein også må trekkje inn kva for samfunnsmessige endingar som har skjedd på Røros og Tynset – med aukande urbanisering, sentralisering, og endra kommunikasjonsmønster – for å få ei breiare forståing av *kvi*for dialektane endrar seg. Ein lyt med andre ord *både* sjå på kva for underliggjande motivasjonar einskildindivid kan ha ved val av språkleg tilpassing, og sjå på andre motiverande mekanismar på samfunnsnivå. Studien har dermed som mål først å samanlikne den reint språklege utviklinga i dei to samfunna, for deretter å drøfte kva for samfunnsmessige og psykologiske faktorar som kan bidra til å *forklare* og gi ei djupare *forståing* av dei språklege utviklingstendensane.

Materiale

Det innsamla materialet er samansett av relativt uformelle intervju med 40 ungdommar frå Røros og Tynset. Ut frå ei forventing om at ungdommen i sentrum truleg vil gå føre i ei eventuell

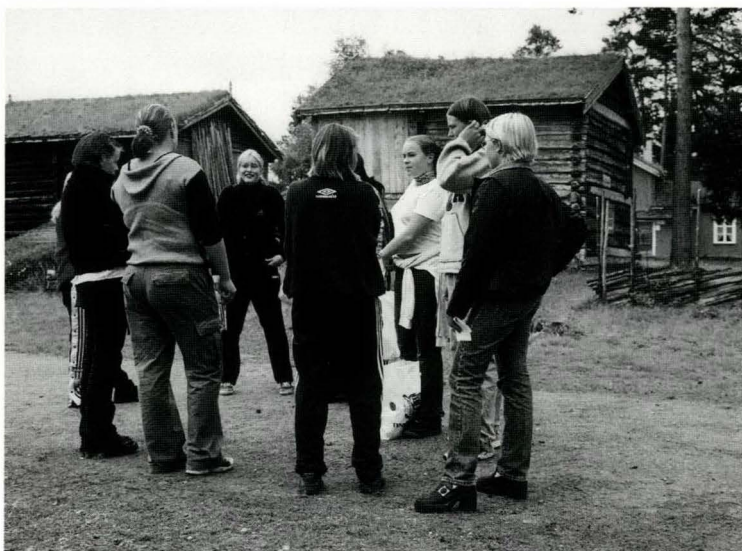

Barn og ungdom spelar ei sentral rolle i språkendringsprosessar, men ikkje alle nye ord og vendingar tar dei unge med seg inn i det seinare vaksenspråket. Foto: Musea i Nord-Østerdalen, 1999.

talemålsendring, var det naturleg å konsentrere seg om informantar frå sentrum av dei to kommunane, men eg tok òg med nokre informantar frå andre delar av kommunane. Nokre av informantane var òg med på gruppeintervju (2 eller 3 i kvar gruppe). I tillegg til dette har eg individuelle intervju med nokre få informantar frå foreldregenerasjonen, fem frå kvar plass. Dei unge informantane fordeler seg på denne måten: 21 ungdommar frå Røros, 8 jenter og 14 gutar. Av desse er 18 frå sentrum av kommunen og fire frå periferien. 19 ungdommar frå Tynset, 10 jenter og 9 gutar. Av desse er 13 frå sentrumskjernen og 6 frå andre delar av kommunen.

Ideen om at ungdom spelar ei sentral rolle i språkendringsprosessar, er re-

lativt utbreidd mellom forskarar (jf. t.d. Kerswill 1996). Denne føreininga er likevel ikkje heilt uproblematisk, delvis grunna problemet med såkalla 'alders-avgrensing'. Det vil seie språkendingar som er avgrensa til ei bestemt aldersgruppe og som breier seg i denne gruppa i generasjon etter generasjon. Eksempel på denne typen språkendingar er typiske 'ungdomsspråksfenomen', som neste generasjon ungdommar overtek, men som ikkje får innpass i 'vaksenspråket'. Kan hende er det mykje omtalte samanfallet mellom [kj] og [sj] uttale i ord som: *kjole*, *kino* og *kjøtt*, eit døme på eit slikt aldersavgrensa fenomen. Spørsmålet vert då om dei lydmessige og grammatiske endringane ein kan observere mellom ungdommane på Røros og Tynset, er *va-*

Mange tynsetungdommar trur sjølve at dei ikkje har nokon dialekt, men at dei nærmast snakkar "Oslo-mål", eller "østlandsk med tynsets leng". Slike oppfatningar kan vere uttrykk for eit ønske om å fjerne seg frå dialekten. Foto: Musea i Nord-Øst-erdalen, 1999.

rige endringar, eller om ungdommane vil gå attende til meir tradisjonelle dialektformer når dei vert vaksne. Dette problemet er knytt til ideen om at språk (og identitet for den saks skyld) er ei stabil og einskapleg eining gjennom eit individs livsløp. Det tyder altså at folk etter seiande ikkje endrar talespråket sitt etter ein viss alder. Dette er sjølvsagt ikkje tilfellet. Folk kan endre på språket sitt gjennom heile livet, men *keva* ein kan endre, vil truleg til ein viss grad vere relatert til alder. Ein vil sjølvsagt utvikle, utvide og endre ordforrådet sitt gjennom heile livet, men det er mindre truleg at ein vil føreta gjennomgripande endringar i lyd- eller forminventaret sitt. Det er nettopp desse delane av språket eg er interessert i å studere – og altså ikkje endringar i ordforrådet. Det at gjenstandar og abstrakte omgrep får nye namn, ligg altså utanfor det eg ynskjer å sjå på i dette arbeidet.

Eg er som sagt først og fremst interessert i endringar i lyd- og formverket. For Tynset sitt vedkomande vil det seie at eg ser på trekk som:

- trykk på førstestaving i framandord ('*banan*, '*stasjon*),
- monoftongering av gamle diftongar *ei*, *øy* og *au* > *e*, *ø* og *ô* (*rese*, *røke*, *rôte*)
- palatalisering (av lange dentalar og dentalsamband i trykk tung staving) (*manjn* og *balj*, *danjs*, *kvelj*)
- 'tjukk l' av historisk l (*skoLe*, *kLasse*, *stoL*)
- 'tjukk l' av norrøn rd (*gåL*, *joL*, *boL*)
- senking (*i* > *e*, *e* > *æ*, *y* > *ø*, *o* > *å*: *kvest*, *bæst*)
- opning (*a* > *æ*, *o* & *u* > *ø*: *hælm*, *stolpe*)
- bestemt form fleirtal av substantiv (han- og hokjønn) *-an*-ending (*bæstan*, *bilan*)
- jamning i gamle jamvektsord (*vórró*, *sómmór*, *vukku*, *bussu*)
- første person personleg pronomener eintal (*jei* eller *æi*)
- presens av sterke verb og svake ja-verb (*kjæm*, *driv*)
- presens av svake verb (*kaste*, *hoppe*)
- nektingsadverb (*itte* eller *ikke*)
- spørjeord (*håkken*, *kelles/håssen*, *keffer*, *kerr*)
- dativ (bestemt form eintal og fleirtal) (*b'ila* - *bilom*, *bygd'n* - *bygdom*, *hu'sa* - *husom*)

Dette er alle språkdrag som finst i den tradisjonelle tynsetdialekten, men som no er i varierende bruk. Nokre av trekka er likevel temmeleg stabile, medan andre er på veg ut av dialekten. Dei språktrekka som ser ut til å halde seg godt, er: trykk på førstestaving av framandord, monoftongering av gamle diftongar, *-an-*endinga bestemt form fleirtal av hokjønns- og hankjønns-substantiv, og likeeins einstava presens av sterke verb. Palatalisering og dativ er derimot språkdrag som ser ut til å ha forsvunne meir eller mindre fullstendig frå dialekten (jf. Bakås 1998). Dei øvrige språkdraga som er nemnde ovanfor, er det ein kan kalle ustabile drag. Det vil seie at folk ikkje er stødige eller konsekvente i bruken av desse draga, og at bruken også varierer mykje folk i mellom. Dette er typiske språkdrag som kan vere på veg ut av dialekten. Stor variasjon i bruken av eit språkdrag plar vere ein indikasjon på at draget er i endring.

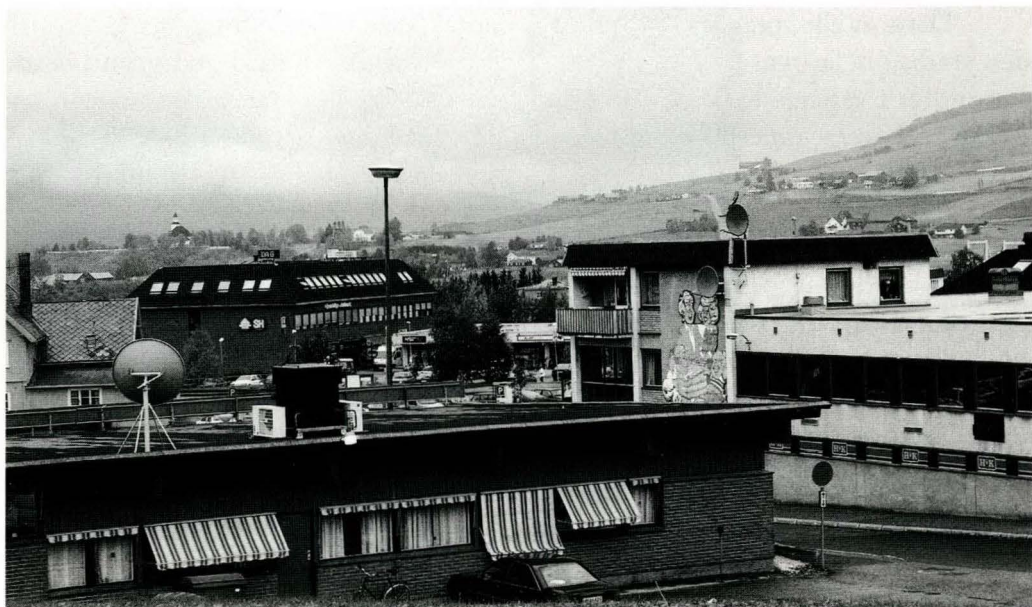
Språkendring – framsteg eller forfall?

Spørsmålet som vert stilt i artikkeltittelen, om det finst ein eigen tynsetdialekt, kan angripast frå fleire vinklar og har minst to ulike svar alt etter korleis ein definerer kva ein dialekt er, og vidare kva språk generelt er – om det er ein stabil eller ein dynamisk størrelse. Spørsmålet heng også saman med synet på kva endring er – om det representerer eit framsteg eller eit forfall, eller kan hende ingen av delene. Før eg freister å gi eit svar på spørsmålet om det finst noko ein kan kalle for ein eigen tynsetdialekt, er det derfor på sin plass å seie noko meir generelt om ulike syn på

språk, dialekt og endring.

Mange vil med god grunn hevde at språk og dialektar er alt anna enn stabile strukturar, men at dei som alt anna i universet er i konstant, men gradvis endring (jf. t.d. Aitchison 1991). Gjennom språkhistoria kan ein sjå korleis alle naturlige språk har endra seg gjennom århundra. Språket endrar seg kontinuerleg, i nokre periodar fort og i andre periodar seinare. Enkelte språktrekk blir lett utsette for endring, medan andre syner meir motstand. Slik har det alltid vore, det er ein del av språkets natur. Levande språk med ein stabil struktur eksisterer ikkje, og har heller ikkje eksistert, vil ein kunne hevde. Språkendring er etter dette ikkje nokon 'sjukdom' som angrip språket frå tid til anna; det er ein 'normal' tilstand.

Likevel er det kanskje mest vanleg å oppfatte stabilitet og einskap som det ideelle, og språkvariasjon og språkendring som noko ein bør kjempe mot. Delar av språkvitenskapen har vore til dels svært farga av dette synet. Det har vore ei slags djup folketru mellom språkforskarar og andre at det eksisterer eller har eksistert eit einsarta språk utan stilmessig eller strukturell variasjon, og at det dermed finst grupper av språkbrukarar som snakkar eller har snakka dette «verkelege, rette og korrekte» språket. Forestillinga om eit slikt «opphavleg og ekte» språk har sitt opphav blant anna i nasjonalromantikken og den kulturideologien som vart rådande i første halvdel av 1800-talet. Innafor ein nasjonalromantisk tankegang var det nettopp dyrkinga av fortidig storheit og ideen om ein språkleg og kulturell 'gullalder' som stod sentralt. Språkgranskarar

Gjennom språkleg regionalisering vert skilnaden mellom nærskyldte dialektar redusert. Det skjer truleg oftast ved at lokale dialekttrekk med ei avgrensa utbreiing forsvinn, mens trekk med ei vidare regional utbreiing vert baldne ved like eller spreier seg. Foto: Musea i Nord-Østerdalen, 1999.

som var prega av denne tankegangen, var dermed mest interesserte i å finne belegg på gamalvorne språkdrag og samle inn kunnskap om språknormer i ein tidlegare kulturell 'gullalder'. Samanlikna med denne gullalderen vil alt anna sidan fortone seg som mindre strålende og dermed reperesentere eit *forfall* i høve til denne storslåtte fortida. Målsettinga var altså ikkje å skildre dialektane i samtida, men å rekonstruere dei 'opphavelege' dialektane. Denne språkvitskapen hadde til formål å finne sambandslinene mellom det moderne språket og ein eldre språktilstand. Forestillinga om den einskaplege, ekte dialekten har vore retningsgivande for dialektologisk arbeid heilt opp til vår tid. Variasjon i språkbruk hos enkeltindividet og variasjon mellom

grupper av individ innafor eit og same språksamfunn har sjølvsagt blitt registrert, men har nærmast vorte 'stukke under stolen'. Her er det med andre ord ideen og idealet om språket som ein stabil struktur, som har vore toneangivande.

Innafor den såkalla sociolingvistiske forskningstradisjonen er ein derimot grunnleggjande interessert i variasjon – i korleis språket både på samfunnsnivå og individnivå varierer i takt med ulike sosiale forhold. Sociolingvistikk er altså den delen av språkvitskapen som er oppteken av språket som sosialt og kulturelt fenomen. Forskarar innafor denne disiplinen er interesserte i individet sine språklege ytringar slik dei kjem til uttrykk i konkrete kommunikasjonssituasjonar, og dei hevdar at ein må ta konsekvensen av at

språket er ein del av både individets og samfunnets liv og historie. Det sentrale i eit sosiolingvistisk studium blir derfor å kartleggje dei sosiale, psykologiske og kulturelle forholda som påverkar språkbruken, slik at ein kan skildre variasjon på bakgrunn av den sosiale støypeforma språket er nedfelt i. Sosiolingvistikken ser både på korleis språket varierer mellom grupper av individ og korleis enkeltindividet varierer språkbruken sin i ulike samanhengar. Her ønskjer ein med andre ord å setje søkjelyset på språket som ein dynamisk struktur.

Talemålsvariasjon, både mellom ulike geografiske område og mellom ulike sosiale grupper, har truleg interessert menneske til alle tider, men forskinga på talemål her i landet har derimot ei forholdsvis kort historie. Dei første systematiske studiane vart gjorde så seint som i førre hundreåret, men i løpet av drøye hundre år har det skjedd svært mykje. Frå dei første tradisjonelle dialektstudiane til moderne sosiolingvistik, er det eit stort sprang, både i målsetting og metode. Vi kan seie at vi har gått frå studie av einskaplege arkaiske dialektar til studie av systematisk variasjon, frå eit syn på språk og dialekt som statiske strukturar til eit fokus på det dynamiske og foranderlege ved språket.

Finst det ein eigen tynsetdialekt?

Korleis skal så dette faghistoriske bakteppet kunne hjelpe oss til å svare på spørsmålet om det finst ein eigen tynsetdialekt eller ikkje? Som nemnt ovanfor har spørsmålet minst to svar: Ein vil kunne hevde både ja og nei alt etter korleis ein ser på

det. Samstundes kan ein òg hevde at dette er eit spørsmål det ikkje finst noko klart svar på.

Sett med puristiske auge, dvs. med utgangspunktet at «alt var betre før», kunne ein hevde at tynsetdialekten – med alle dei endringane han har gjennomgått – er i sterkt forfall, og at det no knappast finst noko ein med rette kan kalle for ein genuin tynsetdialekt. Dersom ein derimot vel å sjå på språk og dialektar som dynamiske størrelsar i stadig endring, vil ein *ikke* kunne hevde at tynsetdialekten, slik han til dømes vert snakka av eldre språkbrukarar, er noko meir ekte eller korrekt enn den ungdommen på Tynset snakkar i dag. Også ungdommen sitt talemål vil ein kunne karakterisere som tynsetdialekt, trass i at han har gjennomgått store endringar i høve til besteforeldregenerasjonen, og trass i at at dette talemålet har mykje til felles med andre dialektar på Austlandet.

Tynsetdialekten «[...] eksisterer ikke, bare hos gamle folk og et par bønder»

På eit spørjeskjema som vart delt ut til elevar ved Holmen vidaregåande skule, kom både meir puristiske og meir liberale syn til uttrykk, men med ei klar hovudvekt på 'puristiske forfalls-teoriar'. Elevane blei mellom anna spurde om kva som er typisk for dialektbruken på Tynset. Påfallande mange av svara tyder på at ungdommar som sjølve er frå Tynset, anten er usikre på om det finst ein eigen tynsetdialekt lenger, eller dei meiner at han er borte. Dei meiner samstundes at det *har eksistert* noko ein kunne kalle for ein eigen tynsetdialekt. Denne dialekten

vert framleis halden i hevd mellom dei eldre, seier nokon, men er 'utvatna' blant ungdom. Fleire peiker på at det er store generasjonsforskjellar (særleg mellom ungdoms- og besteforeldregenerasjonen), og at det er stor skilnad i språkbruken mellom sentrum av kommunen og utkantane. Dei fleste konkluderer likevel med at dialekten er borte blant ungdommen. Dette skulle tyde på at ideen, eller forestillinga, om at ein meir opphavleg og genuin dialekt har eksistert, står svært sterkt, og at det ungdommen snakkar i dag, knappast kvalifiserer for merkelap- pen tynsetmål. 115 ungdomar svarte på spørjeskjemaet. Av desse var 46 frå Tynset og 65 frå andre delar av Nord-Østerdalen. Dette seier interessante ting om samansettinga av elevmassen på Holmen. Skulen rekrutterer elevar frå heile Nord-Østerdalen og til dels også frå Røros og andre delar av Hedmark. Holmen har eit breitt tilbod av studieretningar. Ved sida av allmenfagleg studieretning tilbyr dei alt frå idrett og musikk til elektro, hotell og mekanikk. Det betyr at skulen er relativt samansett, og at ungdom frå heile fjellregionen møtest her. Det vil igjen seie at det er stor grad av dialektkontakt. Dèt kan kanskje vere noko av forklaringa på at nokre elevar svarar at det er stor blanding på Tynset, at alle snakkar forskjellig og at det ikkje eksisterer nokon særskild dialekt her. Det er som nemnt særleg folk frå andre delar av Østerdalen som svarar slik. Dei oppfattar med andre ord ikkje nokon distinkt tynsetdialekt, og dei skil heller ikkje ved å peike på generasjons- og sentrum-utkant-forskjellar, slik tynsetungdommen gjer det. Dette er interessant å merke seg, men i og for seg ikkje

så overraskande, i og med at dei som sjølv er frå Tynset, sjølvsgagt har mest inngåande kjennskap til språksamfunnet.

Den vesle forskjellen

Det at ungdom frå andre delar av Østerdalen ikkje tilkjenner tynsetungdommen ein eigen tynsetdialekt, treng sjølvsgagt ikkje å vere einstyðande med at han ikkje eksisterer. Ein del av ungdommane frå Tynset opplever at dei har ein eigen dialekt – og at dette særleg vert tydeleg i møte med andre:

Det typiske, jeg har aldri tenkt noe særlig over det, men når jeg møter andre personer sier de at jeg snakker med litt dialekt som jeg ikke er klar over selv, egentlig så har jeg ikke lyst på noe spesiell dialekt, men den har deg da, uten at jeg tenker over det.

Det er nettopp i møte med andre at ein kan verte klar over det som er utskiljande ved ein sjølv – at ein vert medviten om forskjellane. Det denne Tynsetguten seier er interessant på fleire måtar. Han trur ikkje sjølv at han har nokon dialekt, men får kommentarar når han møter folk frå andre stader. Dermed vert han klar over at han faktisk *har* ein dialekt likevel, sjølv om han kanskje helst ønskjer å distansere seg frå tynsetmålet. Han slepp ikkje unna dialekten: «[...] den har deg da», seier han, dvs. at han er fanga av dialekten nærmast mot sin vilje. Fleire av dei tynsetungdommane eg har snakka med, påstår også at dei nærmast snakkar 'Oslo-mål' eller 'bokmål', men dei er samstundes klar over at språket deira likevel er 'litt forskjellig' frå slik dei snakkar på det sentrale Austlandet. Denne forskjellen vert dei særleg merksame på når dei til

dømes snakkar med folk frå Oslo. *Heilt* likt er det ikkje.

«Østlandsk» med Tynset-sleng»

På eit meir overordna nivå heng spørsmålet om det finst ein eigen tynsetdialekt også saman med spørsmålet om når ein dialekt ikkje lenger er den same dialekten, og kven som avgjer det – tynsetingar sjølve, andre østerdølar eller språkforskarar. Som språkforskar ser ein gjerne på lydmessige og grammatiske trekk ved dialekten, som kanskje folk sjølve ikkje er så medvitne om. Samstundes har ein del trekk som lokalbefolkninga ofte er svært merksam på, som tonefall dvs. ord- og setningsmelodi, særskilde ord og uttrykk osb. vanlegvis ikkje vorte tekne med i studiet av endring. Dermed kan ein godt hamne i ein situasjon der ein som språkforskar vil seie at dialekten *ikkje* har endra seg så mykje, medan lokalbefolkninga opplever at han *har* gjennomgått betydelege endringar. Mellom ungdommane på Tynset ser det ut til å vere relativt brei semje om at tynsetdialekten ikkje lenger er slik han var før. Ein god del av Tynset-ungdommane peiker likevel på at det framleis finst 'eit drypp' av noko meir tynsetsk «midt i all bokmål»:

Det er vel mest de eldre i kommunen som bruker en så tydelig dialekt, språket har blitt «forfinet» utrolig mye. Men midt i all bokmål snakker de fleste med et drypp av dialektord som «hemmat» og slikt.

Dialekten har blitt mer og mer borte, mange prater nå «ostlandsk» med tynset-sleng.

Det typiske er at det nesten bare er eldre folk som snakker dialekt. Yngre er mer modernisert, men det er fortsatt mange ord og uttrykk

som er typiske østerdalske.

Finst det då ein eigen tynsetdialekt?

Generelt kan ein seie at det nok bør vere ei viss semje *innafør* eit språksamfunn om at medlemmene av dette samfunnet faktisk snakkar på ein særskilt måte, som skil dei frå andre språksamfunn. Det ville også vere ein fordel om andre *utanfrå* oppfattar at dette språksamfunnet har ein eigen dialekt, som skil seg frå andre dialektar. Det nyttar lite å insistere på at det finst ein eigen og særskild tynsetdialekt dersom korkje tynsetingar sjølve eller andre oppfattar han som utskiljande på nokon måte. Dersom dette talemålet har mist sin funksjon som lokal markør, dvs. at ein ikkje lenger kan heimfeste ein språkbrukar til Tynset på bakgrunn av talemålet hans eller hennar, vil ein kanskje få problem med å halde fast ved at det finst ein eigen tynsetdialekt. Det må med andre ord noko spesifikt 'tynsetsk' til – og det finst heilt klart. Dei lydlege og grammatiske trekka som ser ut til å halde seg godt på Tynset slik som: trykk på førstestaving av framandord ('*banan*, '*stasjon*'), monoftongering av gamle diftongar (*røk*, *rese*), -*an*-endinga i bestemt form fleirtal av hokjønns- og hankjønns-substantiv (*jentan*, *bilan*) og einstava presens av sterke verb (*kjem*, *driiv*), er alle trekk som òg finst i andre talemål andre stader i landet. Desse trekka isolert er derfor ikkje typiske eller utskiljande for tynsetdialekten. Men *kombinasjonen* av nett desse trekka er det. Dessutan har ein sjølv sagt, slik ungdommane er inne på, ei rekkje ord og uttrykk som er spesielle for tynsetregionen. Dersom ein ser på tynset-

samfunnet under eitt, er det ikkje tvil om det framleis finst ein klar tynsetdialekt, både i utkantane av kommunen og mellom vaksne og eldre språkbrukarar. Det at ungdommane sjølve seier at det ikkje finst nokon tynsetdialekt, kan vere uttrykk for eit ønske om å fjerne seg frå dialektten, fordi dei kanskje oppfattar han som lite urban og moderne. Den subjektive oppfattinga om at dei ikkje har nokon dialekt treng likevel slett ikkje stemme overeins med røynda. Truleg har dei meir dialekt enn dei oppfattar eller ønskjer sjølve. Konklusjonen på spørsmålet i artikkeltittelen må difor bli at det truleg ikkje finst noko klart og eintydig svar på dette, og at det vil vere avhengig av *leven* ein spør og *korleis* ein måler. Personleg trur eg likevel at ein trygt kan svare *ja* på spørsmålet om det finst ein eigen tynsetdialekt.

Litteratur:

- Aitchison, J. (1991): *Language Change: Progress or Decay?* 2nd ed. Cambridge
- Bakås, M. K. (1998): Urbanisering, modernisering og dialekt – en interaksjonell sosio-lingvistisk studie av talemålsutviklinga i Tynset sentrum. Upublisert hovudoppgåve i nordisk språk ved INL, NTNU
- Kerswill, P. (1996): «Children adolescents, and language change» i *Language Variation and Change*, 8 Cambridge
- Kristiansen, T. (1992): «Har regionalsprogen framtid i Danmark?», i *Danske Folkemål* 34,. Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet
- Le Page, R. B. & A. Tabouret-Keller, (1985): *Acts of identity*. Cambridge
- Nielsen, J. & K. M. Pedersen (1991): *Danske talesprog. Dialekter – regionalsprog – sociolekter*. København
- Sandøy, H. (1999): «Utviklingslinjer i moderne norske dialekter» under publisering
- Thelander, M. (1983): «Provinsialismer i inom- och mellanregionalt perspektiv». *Svenska Landsmål*

Adresse:

Unn Røyneland, INL,
Universitetet i Oslo,
Boks 1013 Blindern, 0315 Oslo.

¹ Disse 'vala' og 'ønskja' treng slett ikkje å vere *medvitne*, men kan gå føre seg på eit meir eller mindre umedvite plan og dermed skje nærmast automatisk.